

UN DOCUMENT INEDIT DESPRE PRIMELE DEMERSURI ÎN VEDEREA ÎNFIINȚĂRII UNUI MUZEU ETNOGRAFIC AL BIHORULUI (1930)

VIOREL FAUR

Cercetarea istoricului preocupărilor muzeistice bihorene a înregistrat progrese evidente în ultimul deceniu, datorită interesului manifestat de specialiști față de acest capitol al vieții culturale locale. Până la elaborarea unui studiu monografic complet¹, considerăm că este utilă publicarea tuturor surselor documentare existente, care vor fi încorporate lucrării sintetice de perspectivă. În această ordine de idei, introducem în circuitul de informații despre tradițiile muzeistice bihorene un document realmente interesant, aflat în colecția de corespondență a secției de istorie a Muzeului Țării Crișurilor².

Atenția noastră se fixează, cu acest prilej, asupra demersurilor pentru înființarea unui muzeu etnografic al Bihorului. Chiar de la constituirea sa, în 23 iunie 1929, Casa Națională a Bihorului — importantă instituție cultural-națională care a activat în perioada interbelică — a stăruit în direcția întemeierii unui muzeu etnografic al Bihorului, a cărui presanță necesitate este relevată în acești termeni: „Avem nevoie de el nu numai pentru a arăta trecătorilor străini pe la noi ceea ce constituie particularul acestui colț de țară, ci și pentru a cunoaște noi înșine frumusețile ce le ascunde acest județ și prin cunoașterea lor a ne întări conștiința națională”³. Pentru concretizarea unui asemenea deziderat au acționat și alte societăți culturale bihorene (Reuniunea „Cele trei Crișuri”, Reuniunea femeilor române din Oradea și despărțământul orădean al „Astrei”), precum și diferiți intelectuali, cum a fost, spre pildă, profesorul Gh. Vornicu, care a elaborat documentul ce-l reproducem (ca

¹ De altfel, a fost publicat — de autorul prezentului articol — un istoric al manifestărilor muzeistice bihorene, în *Revista Muzeelor*, București, 1976, nr. 5, p. 65—78.

² Vezi *Anexa documentară*.

³ Arhivele Statului Oradea, *fond Casa Națională a județului Bihor*, dos. 1, f. 89 (apud Ioan Popovici, Virgil Maxim, *Muzeul Casei Naționale a jud. Bihor (1929—1940)*, în *Centenar muzeal orădean*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1972, p. 87—88).

anexă), de altfel o justificată intervenție menită a dinamiza activitatea de întemeiere a muzeului proiectat și a-i asigura acestuia o bază materială solidă, pentru a i se conferi o stabilitate și un prestigiu în timp, deci pentru a i se asigura viabilitatea. Adresându-se lui Valeriu Traian Frențiu, personaj cu autoritate în rîndurile unei părți dintre intelectualii bihoreni, Gh. Vornicu intenționa, așadar, să contribuie efectiv la edificarea unei noi instituții românești de o mare utilitate culturală.

Din document rezultă că principalul impediment era lipsa de subvenții financiare, făcându-e indispensabilă colaborarea a patru factori, care numai împreună aveau posibilitatea de a concretiza cerința respectivă. Este vorba de despărțămîntul orădean al „Astrei”, Casa Națională, primăria municipiului și prefectura județului Bihor, toate interesate de ideea de a pune în valoare creația materială și spirituală a locuitorilor din așezările rurale ale Bihorului. Ca atare, Gh. Vornicu face o propunere realistă, vizînd păstrarea în bune condiții a obiectelor adunate deja și, în ultimă instanță, înființarea muzeului etnografic. Chiar dacă n-a reușit să determine factorii implicați ca să aplice în practică propunerile sale — din diverse motive —, profesorul orădean dovedește o clară și exactă înțelegere a rosturilor unui muzeu etnografic bihorean, angajîndu-se ca să depună eforturi pentru realizarea lui și avînsînd ipoteze dintre cele mai constructive, care n-au avut însă audiența scontată. Inițiativa sa rămîne, desigur, ca una din încercările relevabile de a conlucra, cu exemplară dăruire, la conceperea unei opere de construire a unei noi instituții culturale, care să îmbogățească spațiul spiritual al Bihorului interbelic.

Problema muzeului etnografic s-a perpetuat, cum era și firesc, în actualitatea bihoreană. Astfel, peste trei ani se scriau — în ziarul *Gazeta de vest* — aceste comentarii, ce exprimau regretul de a nu fi fost încă rezolvată în mod adecvat: „Bihorul românesc se găsește și acum fără un muzeu românesc. S-a căutat mereu un local și nu s-a găsit. E cu atît mai regretabil, cu cît trebuie să spunem, că există un frumos număr de obiecte colectate și fără greutate s-ar putea aduna în scurt timp un material cit se poate de prețios”⁴. Prefectul județului, George Ghika, promitea că, deocamdată, va „amenaja una sau două camere în edificiul prefecturii, în care va instala *muzeul etnografic al Bihorului* (subl. ns.), care nu peste mult timp își va ocupa locul de cinste pe terenul etnografiei românești”⁵.

Toate aceste străduințe, la care se adaugă cele din anii ulteriori, s-au împlinit însă, cu adevărat, în actuala secție de etnografie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea.

⁴ *Un muzeu etnografic al Bihorului*, în *Gazeta de Vest*, 1932, nr. 703, p. 2.

⁵ *Ibidem*.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

(Correspondență trimisă de profesorul Gh. Vornicu, la 16 mai 1930, lui Valeriu Traian Frențiu, personalitate ecleziastică orădeană)

•

Cucerit de îndemnul și insistența (...) (domniei) voastre de a pune (o) mină de ajutor spre a putea înjgheba cît de curînd „Muzeul Etnografic al Bihorului”, am și început a colecta, în două excursii ce am făcut, mai multe obiecte în acest scop. cu banii puși la dispoziție de Societatea „ASTRA”, prin despărțămîntul ei din Oradea. Dar obiectele stau depozitate la mine acasă, iar banii sunt pe sfîrșite, pe lîngă inconvenientul cel mai mare, că nici azi nu știu pe cine am la spate.

Cum această situație neclară întîrzie mult și dăunător, din primul ei început instituția „Muzeului Etnografic Bihorean”, așa de grabnic cerută de interesele generale și vitale ale neamului în această margine de țară, cu gândul de a ușura și grăbi înfăptuirea acestui muzeu, îmi permit a vă face următoarele propuneri, pe care vă rog a le aduce la cunoștința celor în drept, spre a fi discutate și eventual adoptate, dacă altcineva nu ar găsi o altă soluție mult mai bună.

1. Dat(e) fiind sumele relativ mari, pe care le cere un astfel de muzeu, mai ales în faza începutului său, dacă vrem cu adevărat ca el să fie inaugurat cel mai tîrziu în 1932 (a se vedea și proiectul de buget înaintat „Casei Naționale”), fără să mai amintesc de necesitatea unui local cît de modest, propun ca:

muzeul să nu aparțină unei singure instituții, ci el să fie patronat de un comitet format dintr-un: reprezentant al despărțămîntului bihorean al ASTREI;

2. un reprezentant al Casei Naționale;

3. un reprezentant al primăriei Municipiului Oradea și

4. un reprezentant al Județului Bihor.

Aceste patru instituții să dea și fondurile respective, în măsură egală. sau cum s-ar putea mai bine și mai rațional, în raport cu puterile fiecăreia.

Dacă fiecare ar da egal, începînd chiar de anul acesta, să zicem cîte circa 50 000 lei, am putea avea imediat la dispoziție o sumă de circa 200.000 lei, cu care am putea lucra în mod serios.

Și lucrul nu ar fi greu, dacă ne gîndim că „ASTRA” a dat deja 20.000 lei, „Casa Națională” are votați 20.000 lei, rămîinînd deci ca aceste instituții să dea restul, ceea ce nu le-ar veni prea greu.

Primăria are deja în buget 30.000 lei, și restul s-ar găsi repede, iar în ce privește județul, muzeul privindu-l în special pe el, nu s-ar putea da în lături de a nu da și dînsul cota respectivă.

Iar de la anul viitor, fiecare din instituțiile de mai sus, ar prevedea anticipat în buget această sumă, muzeul avînd astfel oricînd un fond la dispoziție, fără ca nimeni să cîntărească, ușor de suportat pentru fiecare în parte.

Căci, chiar dacă presupunem că oricare din cele două instituții culturale — „ASTRA” sau „Casa Națională” —, cărora le revine meritul începutului, cu sfortări

enorme, ar putea rezerva muzeului suma de circa 150.000 lei anual. dînd această sumă, ar rămînea complet secătuită de fonduri și, din această cauză, complet paralizată în activitatea ei pe alte fronturi culturale. ceea ce nu este în interesul nostru. Și al II-lea, ar fi inechitabil ca tocmai primăria, care cea dintîi s-ar fîli cu noua instituție culturală, și Județul — a cărui viață materială și sufletească ar cuprinde-o muzeul — să rămîină în afara sarcinelor materiale ce privesc înființarea acestei importante instituții.

Apoi reprezentanții culturali ai fiecărei din cele patru instituții de patronaj ar forma comitetul de sfat și de control al subsemnatului. întocmindu-se în acest scop un statut în toată regula, aprobat și subscris de toți, în numele instituției ce reprezintă.

Astfel cred eu, că ar fi garantată existența materială a muzeului și, în plus, am avea concursul necondiționat al tuturor, fără de care cu greu s-ar putea înjgheba — numai pe umerile unuia — o operă de așa de mare însemnătate națională, cum este „Muzeul Etnografic Bihorean”.

Cum interesul nostru românesc cere urgent înfăptuirea unei astfel de opere ca instituția proiectată, atît pentru prestigiul municipiului, a județului și a celor două societăți culturale „ASTRA” și „Casa Națională”, cît și pentru faptul că multe obiecte se pierd și nu le mai găsim:

Cum începutul bun l-ați putut personal vedea și îl poate vedea oricine, în cele colectate pînă în prezent, am credință că rîndurile de mai sus vor fi interpretate, cu singura lor intenție, de a ajuta și pune — umăr la umăr — toți și din toate părțile, pentru înființarea unei instituții, pentru care toți binevoitorii ei ajutători vor binemerita de la Patrie.

Oradea, 16 mai 1930

GH. VORNICU

(Muzeul Țării Crișurilor, Colecția de corespondență, Inv. 1759)